

Colecția: **SFINȚI, DUHOVNICI ȘI MĂRTURISITORI ROMÂNI**
Coperta: Stelian BIGAN

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
THEODORESCU, SILVAN

**Sfântul Dimitrie cel Nou, ocrotitorul Bucureștilor : docu-
drame și mituri istorice / evocate de Silvan Theodorescu, însoțite de
consemnări din presă. - București : Integral, 2018**

Conține bibliografie

ISBN 978-606-992-190-6

2

© INTEGRAL, 2018

Editor: Costel POSTOLACHE
Tehnoredactor: Stelian BIGAN

Tiparul executat la Coprint

Orice reproducere, totală sau parțială, a acestei lucrări,
fără acordul scris al editorului, este strict interzisă
și se pedepsește conform Legii dreptului de autor.

ISBN 978-606-992-190-6

SFÂNTUL DIMITRIE CEL NOU OCROTITORUL BUCUREȘTILO

Docu-drame și mituri istorice
evocate de Silvan Theodorescu,
însoțite de consemnări din presă

INTEGRAL

Sumar

**Viața și nevoițele monahului sud-dunărean,
ascet într-o peșteră luminată de fiorul credinței / 7**

**Al doilea Sfânt cu acest nume mareț
din istoria creștinismului / 23**

Periplul balcanic al moaștelor Sfântului / 41

**Furat de un commando bulgăresc
din Catedrala Mitropolitană a Bucureștilor / 47**

**Ocrotitor al Orașului și vindecător
al feluritelor suferințe / 53**

Acatistul și rugăciunile către Sfântul Dimitrie / 71

Lămuriri bibliografice / 121

Viața și nevoințele monahului sud-dunărean, ascet într-o peșteră luminată de fiorul credinței

Despre ocrotitorul spiritual al Bucureștilor aflăm cele mai multe informații din tradiția bisericească. Astfel, se știe despre Sfântul Dimitrie cel Nou că s-a născut în satul Basarabi/Basarobovo, la sud de Dunăre, în Bulgaria de astăzi, dar care, pe atunci, era parte a unui alte formațiuni statale, importantul țarat româno-bulgar (1185-1258), un stat multietnic apărut la Dunărea de Jos o dată cu victoria bulgarilor și vlahilor răsculați din sudul Dunării împotriva Imperiului Bizantin și dispărut în 1260 prin fragmentarea în state mai mici, cucerite în jur de 1396 de către Imperiul Otoman. În Evul Mediu timpuriu, când liderii vlahilor sud-dunăreni din dinastia Asăneștilor conduceau, de la Veliko Tîrnovo, un mic imperiu care a stat ca un ghimpe

în coasta unui vecin colosal, Imperiul Bizantin, cu capitala la Constantinopole.

Localitatea natală a viitorului Sfânt izvoditor de minuni se situa la 2-3 kilometri de cetatea Rusciuc, pe malul râului Lom. Se presupune că părinții sfântului erau ortodocși de origine valahă, care se îndeletniceau cu agricultura și creșterea animalelor. Deși nu există documente scrise în legătură cu data nașterii Sfântului Dimitrie cel Nou, se crede că aceasta s-ar fi petrecut prin secolul al XIII-lea, în timpul împăraților Petru și Ioniță Asan, cei doi frați care au întemeiat, la sud de Dunăre, puternicul stat vlaho-bulgar. „Se crede că avea ca ocupație principală agricultura și creșterea animalelor, ca majoritatea locuitorilor satului Basarabi. Probabil că era și un tânăr educat în spirit creștinesc, întrucât tradiția spune că, deși era un om simplu, cunoștea foarte bine învățătura Bisericii și avea o viață plină de virtuți. La o vârstă destul de fragedă, a luat contact cu viața monahală din acea vreme, care cunoștea o adevărată înflorire la sud de Dunăre. A fost atras de viața deosebită pe care o duceau câțiva monahi asceți în apropiere de satul unde locuia. Se crede că exista chiar o mănăstire acolo, amenajată într-o peșteră. Dimitrie a îmbrățișat repede monahismul și a dus o viață ascetică.”

Cine a fost cu adevărat Sfântul Dimitrie cel Nou? În ce perioadă a trăit patronul spiritual al Bucureștilor? A fost acesta un simplu mirean, ori un călugăr special? Îi putem adăuga cuviosului Dimitrie Basarabov și titulatura de mucenic? Este oare localitatea Basarabovo locul de baștină al Sfântului?... Tot atâtea întrebări la care istoricii, etnologii ori oamenii Bisericii s-au încumetat adeseori, în trecut,

să afle un răspuns. Câțiva cercetători de la Universitatea din Veliko-Tîrnovo consideră, astăzi, că au aflat cheia de zlegării acestei enigme, scrie Gheorghită Ciocioi, autorul unei biografii moderne a Cuviosului.

Totul a pornit de la scrierile unui cărturar aromân de la începutul secolului al XVI-lea, coroborate cu studiile de teren din ultimii ani, din zona Văii Lomului, ale unei echipe de cercetători conduse de renumitul etnolog bulgar Todor Mollov. Cărturarul, Popa Peiu (*Pop Peio*), așa cum îl arată numele, a fost preot „în cetatea Serdicăi” (Sofia de astăzi), în primele decenii de după 1500, fiind considerat cel mai important scriitor – de expresie medio-bulgară – de la sud de Dunăre, din prima jumătate a secolului al XVI-lea. În 1515, acesta va așterne în scris viața și martiriul unuia dintre cei mai buni fii duhovnicești ai săi, Gheorghe din Kratovo – un tânăr aromân din Macedonia. Autorul hagiografiei (scrise cel mai probabil la puțină vreme după data martiriului – 11 februarie 1515), ce va participa – și nu doar ca simplu spectator – la mucenicia tânărului Gheorghe, nu-și va dezălui numele în mod explicit în carte; acesta fiind menționat doar într-un acrostih al canonului slujbei Mucenicului.

În *Cuvântul înainte la Viața Sfântului Gheorghe din Kratovo* (tradusă nu demult și în românește, la Editura Sophia din București), renumitul cărturar din Serdica caută să-i convingă pe contemporanii săi că, chiar și după căderea Țaratului creștin vlaho-bulgar de la Tîrnovo în mâinile păgânilor și după depășirea împovăratului an 1492 (7000 de la Facerea lumii), un an încărcat cu profunde semnificații eshatologice, Cel Preaînalt nu a părăsit

poporul creștinesc și că acesta încă poate să mai nădăjduiască la mântuire. Îi ia ca pildă pe aleșii lui Dumnezeu, care și-au dat viața lor pentru Hristos și apărarea credinței. Pregătind calea prezentării noului mărturisitor al ortodoxiei – Gheorghe din Kratovo (martir considerat astăzi, alături de Sfântul Nicolae de Ianina – un alt aromân – ca ocrotitor al capitalei vecinilor bulgari), autorul introduce mai întâi în scenă un sfânt contemporan, care s-a nevoit „în apropierea orașului Resi (Ruse) de lângă Dunăre”...

Popa Peiu descrie cu lux de amănunte biografia acestui „nou luminător”, pe care l-a cunoscut îndeaproape în viața lui pământească. Prin Botez, sfântul la care face referire cărturarul aromân s-a numit Ștefan, fiind născut la sud de Dunăre, în satul Penkovți (localizat, după vechile catagrafii turcești, fie lângă Sofia, fie lângă Tîrnovo). „Prezbiterul Ștefan”, după cum îl numește autorul, din pricina strâmțorărilor la care este supusă familia sa de către turci, va fugi din satul natal la Serdica, unde este găzduit în casa lui Popa Peiu, cu care discută, adeseori, „despre cele de folos sufletului”. După puțină vreme, el va trece însă în Ungrovlahia, devenind un apropiat al domnitorului „Radul” (Radu cel Mare – 1495-1508), fiul lui Vlad Călugărul. În Valahia, murindu-i soția, preotul Ștefan se va închinovă într-una dintre bogatele mănăstiri de la noi, luându-și numele de Sofronie. Atunci când domnitorul valah, care îi fusese ocrotitor, se mută la cele veșnice, ieromonahul se întoarce din nou la sud de Dunăre, stabilindu-se „în apropiere de Resi, în satul numit Manastir”.

Popa Peiu ne dezvăluie, mai apoi, în același *Cuvînt înainte*, câteva aspecte semnificative din biografia ieromonahului

Ștefan-Sofronie. Îndeletnicindu-se cu postul și rugăciunea, acesta sporea de la o zi la alta „întru nevoință, răbdare și milostenii”. Diavolul nu va răbda însă prea mult timp apropierea lui de Dumnezeu, îndemnând pe unul dintre apropiații ieromonahului să-l omoare. Lovindu-l cu un topor în cap, ucenicul îl va lipsi pe Sofronie de viața cea pământească. La trei ani după moartea sa, Sofronie se va arăta viețuitorilor mănăstirii de pe Lom, poruncindu-le să fie scos din mormânt. Spre mirarea tuturor, el a fost aflat „ca și cum ar dormi”, preacinsititele sale moaște fiind pline de bună mireasmă. Preotul cărturar nu uită să amintească nici „de mulțimea minunilor și vindecărilor sfîntului, ce fac vestite până departe acele locuri”. La sfîrșitul scurtei, dar edificatoare sale relatări, hagiograful, pentru a ne convinge și mai mult de adevăr, exclamă: „Iar cel ce nu crede acestor cuvinte, să meargă el însuși acolo, ca să vadă și să se încredințeze de adevăr!”.

Konstantin Josef Jireček (1854-1918), un învățat ceh, va încerca să identifice „satul Manastir, din apropiere de Ruse” cu Gorna Manastirița (azi Borovo) ori Dolna Manastirița (Volovo) de pe Valea Lomului, însă, până în zilele noastre, în ciuda vechilor denumiri ale celor două așezări, nu s-au aflat urme de viațuire monahală în zonă. Din *Viața* scrisă de Popa Peiu rezultă însă limpede că Sfântul s-a retras într-un loc de asceză, unde se îndeletnicea mai ales cu postul și rugăciunea, întărindu-se întru nevoință și virtute. Un argument puternic în identificarea locului de retragere a ieromonahului cu satul Basarabovo e faptul că mănăstirea din apropierea acestei localități era singura activă de pe Valea Lomului, în apropiere de Ruse,

la sfârșitul secolului al XV-lea și începutul celui următor (există mai multe mărturii în acest sens), bucurându-se de ocrotirea domnilor munteni. Poate tocmai faptul că mănăstirea de la Basarabovo era de-sine-stătătoare și primea sprijinul constant al curții valahe îl va încuraja pe Sofronie să se reîntoarcă la sud de Dunăre.

Că domnii Țării Românești, în secolul al XVI-lea, dețineau proprietăți și aveau supuși dincolo de Dunăre o demonstrează un lung șir de registre și „tefeter” otomane. Astfel, există date exacte din 1564–1565 despre satul Basarabovo – localitate în care slujeau trei preoți, susținuți material de la nord de Dunăre – asupra numărului gospodăriilor și dărilor acestora. Saraiul lui Mircea Ciobanul (1545–1559), de lângă Ruse, este consemnat, de asemenea, în două legi emise de Sultanul Murad al III-lea, cât și în notele de călătorie ale francezului Pierre Lescapier, care poposește aici la câțiva ani după moartea voievodului. În secolul al XVII-lea, datele despre satul Basarabilor se înmulțesc, numele localității și al mănăstirii din apropiere fiind consemnate în documente importante ale vremii sub diverse nume: „mănăstirea lui Basarabă”, „satul mănăstirii lui Basarabă”, Parabut, Basarabov ori Basarabovo.

Ce aduce nou studiul etnologului bulgar Todor Mollov, care încearcă să identifice „satul Manastir de lângă Ruse” cu Basarabovo și pe Ștefan-Sofronie cu „Noul Dimitrie”? Pornind de la prima copie a *Istoriei slavo-bulgare* a lui Paisie Hilandarski, descoperită la Ruse, în secolul al XIX-lea, în care este relatat episodul căutării unei comori de către turci în mănăstirea de la Basarabovo, prilej cu care aceștia iau moaștele Sfântului și le aruncă în apa Lomului, „unde

vor rămîne vreme 33 de ani”, Todor Mollov leagă întâmplarea de cele două documente amintite mai sus, din 20 ianuarie 1576, emise de cancelaria lui Murad al III-lea, prin care Sultanul îi poruncește valiului de Ruse să verifice informațiile locale, potrivit cărora Mircea Ciobanul „ar fi îngropat, pe când trăia, în saraiul său de la Ruse, o mulțime de galbeni”. Nu există rapoarte asupra rezultatelor săpăturilor de la palatul voievodului, însă un fapt rămâne totuși cert: din pricina săpăturilor – desfășurate, se pare, pe o arie destul de extinsă – peste câțiva ani urmașii domnului vor căuta să vândă palatul și o bună parte din proprietățile din zonă. Amploarea „căutărilor de comori” din epocă va marca profund mentalul colectiv, fapt ce va contribui decisiv la scrierea de mai apoi a vieții Sfântului Dimitrie. Tot în perioada respectivă, ortodoxia începe să fie aspru prigonită la sud de Dunăre.

Todor Mollov consideră că episcopul faimoasei cetăți Cerven, Ieremia, unul din cei patru principali organizatori ai revoltei de la Tîrnovo, din 1598, este cel care va schimba numele sfântului de pe Lom din Sofronie în Dimitrie, plasând sărbătoarea „Noului Dimitrie” în cea de-a doua zi de după hramul catedralei din Cerven – Sfântul Dimitrie, Izvorătorul de Mir; vechiul nume al Sfântului (prăznuit ca atare între 1513–1576, pe 28 mai), nemăslănd, în zilele noastre, vreo urmă în conștiința credincioșilor în zona Cerven-Ruse. Motivul acestei schimbări? Primele încercări de revoltă împotriva puterii anticreștine, sub conducerea boierului Teodor Balina din Nicopole, aveau nevoie, după scoaterea moaștelor Sfântului din Lom, unde au rămas o scurtă perioadă de timp; (numărul de 33 de ani